

UDK: 597.03:616.995.132:598.4

BALIQLAR GELMINTOZLARIDA SUV QUSHLARINING O'RNI

(adabiyot ma'lumotlari bo'yicha)

Safarov X.A. v.f.f.d. (PhD),

Baliyev Sh.K. v.f.f.d. (PhD), katta ilmiy xodim,

Akramov K.Sh. v.f.f.d. (PhD).

Veterinariya ilmiy-tadqiqot instituti

Annotatsiya: Ushbu maqola adabiyotlar tahlili asosida tayyorlangan bo'lib, yuqori indekslanuvchi bazalar ma'lumotlaridan foydalanilgan. Maqolada baliqlar gelmintozlarining tarqalishida suv qushlarining o'rnini. Ularning ahamiyati gelmintozlar epizootologiyasidagi ahamiyati haqida ma'lumotlar keltirilgan.

Аннотация: Данная статья подготовлена на основе анализа литературы с использованием данных из высокоиндексируемых баз. В статье рассматривается роль водоплавающих птиц в распространении гельминтозов рыб. Приведены данные об их значении в эпизоотологии гельминтозов.

Annotation: This article is prepared based on a literature review using data from highly indexed databases. The article discusses the role of waterfowl in the spread of fish helminthiasis. Information is provided on their significance in the epizootiology of helminthiasis.

Kalit so'zlar: baliq, suv qushlari, gelmint, gelmintoz, oraliq xo'jayin, asosiy xo'jayin, migratsiya.

Kirish. Baliqchilik xo'jaliklari va tabiiy suv havzalarida baliqlarning sog'lom bo'lishi iqtisodiy va ekologik jihatdan muhimdir. Baliqlarning parazit kasalliklari, ayniqsa gelmintozlar, ularga katta zarar yetkazadi. Baliqlarning gelmintoz kasalliklarida suv qushlarining o'rnini, ularning kasallik tarqalishidagi ishtiroki va oldini olish choralari dolzarb masalalardan hisoblanadi.

Baliqlarning gelmintoz kasalliklari. Gelmintozlar parazit qurtlar – gelmintlar tomonidan chaqiriladigan kasalliklardir. Ular baliqlarning ichki organlari va to'qimalarida yashab, ularning oziqlanishi va rivojlanishiga jiddiy ta'sir ko'rsatadi. Gelmintozlarning asosiy turlari quyidagilar:

Trematodozlar – baliqlarning jigari, ichagi va boshqa organlarida yashovchi yassi qurtlar (trematodalar) sabab bo'ladi.

Sestodozlar – tasmasimon qurtlari (sestodalar) sababli yuzaga keladi.

Nematodozlar – yumaloq qurtlar (nematodalar) sababli kelib chiqadi.

Akantoetsefalozlar – ilgakboshli qurtlar tomonidan qo'zg'atiladi.

Suv qushlarining gelmintozlar tarqalishidagi roli. Suv qushlari baliqlarning gelmintoz kasalliklarida asosiy epizootologik rol o'ynaydi. Ular parazitlarning hayot zanjirining ajralmas qismi bo'lib, gelmintlarning oraliq yoki asosiy xo'jayinlari hisoblanadi. Suv qushlari va baliqlar o'rtasidagi bog'liqlik quyidagi jihatlar bilan izohlanadi:

Parazit tuxumlarini tarqatish: Suv qushlari gelmint tuxumlarini o'z najasi orqali suv havzalariga chiqaradi. Tuxumlar suv yoki tuproqqa tushib, oraliq xo'jayin bo'lmish mollyuskalar, zooplankton yoki baliqlarga yuqadi.

Oraliq xo'jayinlarni iste'mol qilish: Ba'zi gelmintlar oraliq xo'jayin sifatida baliqlarni yoki suvda yashovchi umurtqasizlarni tanlaydi. Suv qushlari ushbu organizmlarni iste'mol qilib, parazitning rivojlanish jarayonini davom ettiradi.

Yakuniy xo'jayin bo'lish: Gelmintlarning ayrim turlari suv qushlarining ichaklarida rivojlanib, tuxum qo'yadi. Bu tuxumlar yana suvga tushib, baliqlar yoki ularning oziqa zanjiri orqali oraliq xo'jayinlarga yuqadi.

Migratsiya orqali tarqalish: Ko'chib yuruvchi suv qushlari gelmintlarni geografik jihatdan keng hududlarga tarqatishi mumkin. Bu esa gelmintozlarning yangi suv havzalarida paydo bo'lishiga sabab bo'ladi.

Gelmintlar baliqlarning organizmida turli xil patologik o'zgarishlarga sabab bo'ladi: ovqat hazm qilish tizimining zararlanishi, baliqlarning o'sishining sustlashishi, baliq go'shtining sifati pasayishi, baliqlarning immunitetining susayishi, yuqori o'lim darajasi. Ushbu ta'sirlar baliqchilik xo'jaliklari va tabiiy ekotizimlar uchun salbiy oqibatlariga olib kelishi mumkin.

Gelmintozlarning oldini olish va nazorat qilish. Baliqlarning gelmintoz kasalliklarini kamaytirish va oldini olish uchun quyidagi choralar ko'rilishi lozim:

Suv qushlari sonini nazorat qilish. Suv havzalarida gelmintlarni tarqatadigan qushlar sonini optimallashtirish, ularning ortiqcha ko'payib ketishining oldini olish zarur.

Suv havzalarini toza saqlash. Baliq yetishtiriladigan suv havzalari gigiyenik talablarga javob berishi kerak. Qushlar najasi va boshqa ifloslantiruvchi omillarning kamaytirilishi gelmintlar tarqalishini cheklaydi.

Baliqlarning yem va oziqlanish sharoitini yaxshilash. To'g'ri oziqlantirish baliqlarning immunitetini mustahkamlashga yordam beradi, bu esa ularning parazitlarga qarshilik darajasini oshiradi.

Veterinariya va profilaktika choralari ko'rish. Baliqlarning veterinariya nazorati ostida bo'lishi, parazitlarga qarshi dorilardan foydalanish gelmintozlarni kamaytirishga yordam beradi.

Suv havzalari monitoringi va tadqiqotlar olib borish. Suv havzalarida baliqlarning gelmintoz bilan kasallanganlik darajasi doimiy ravishda tekshirilib borilishi lozim. Bu kasallik tarqalishining oldini olish uchun muhim ahamiyatga ega. Baliq gelmintozlarining tarqalishida ishtirok etadigan eng keng tarqalgan suv qushlari quyidagilardir:

Qo'ng'ir g'oz (Anser anser) - Ushbu g'ozlar ko'pincha suv havzalarida yashaydi va parazitlarning tuxumlarini najasi orqali tarqatishi mumkin. Gelmintlarning oraliq va asosiy xo'jayini bo'lib xizmat qiladi.

Oqqushlar (Cygnus spp.) - Oqqushlar turli xil gelmintlar, ayniqsa, trematodalarni tarqatishda ishtirok etadi. Ular ko'pincha baliqlar yoki ularning oraliq xo'jayinlarini iste'mol qiladi.

O'rdaklar (Anas spp.) - Ko'k o'rdak (Anas platyrhynchos) eng keng tarqalgan turlardan biri bo'lib, ko'chib yuruvchi qush hisoblanadi. Trematodlar va tsestodalar kabi parazitlarning tuxumlarini tarqatadi.

Qirg'ovullar va suv tovuqlari (Rallidae) - Ushbu qushlar ham gelmintlarning hayot aylanasi ishtirok etadi va ularning tarqalishini ta'minlaydi.

Qarg'alar va chayqalar (Corvidae, Laridae) - Ushbu qushlar ham parazit tuxumlarini tarqatishda ishtirok etadi, chunki ular baliqlar va mayda suv hayvonlari bilan oziqlanadi.

Baliqchi qushlar (Phalacrocorax spp.) - Kormoranlar baliq bilan oziqlanadigan qushlar bo'lib, baliqlardagi parazitlarni tarqatishda muhim rol o'ynaydi. Ular gelmintlarning asosiy xo'jayini bo'lishi mumkin.

Xulosa. Baliqlarning gelmintoz kasalliklari baliqchilik sanoati va ekotizimlarga jiddiy ta'sir ko'rsatadi. Suv qushlari bu kasalliklarning tabiiy tarqatuvchilari sifatida muhim rol o'ynaydi. Ularning nazorati va suv havzalarini toza saqlash kabi choralar kasallikning oldini olish va baliqchilik xo'jaliklarini barqaror rivojlantirishga yordam beradi. Profilaktika tadbirlari va doimiy monitoring gelmintozlarning tarqalishini kamaytirishga xizmat qiladi.

Baliqchilik xo'jaliklarining samaradorligini oshirish va suv ekotizimlarini himoya qilish uchun ilmiy asoslangan choralar ko'rilishi lozim. Shuningdek, baliqlar va suv qushlarining o'zaro aloqalarini chuqur o'rganish parazitlarning hayot aylanasi tushunishda muhim ahamiyatga ega bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

18. Давлатов, Р. Б., Насимов, Ш. Н., Ниёзов, Х. Б., Жабборов, Ш. А., Хўджамшукуров, Ш. А., & Сафаров, Х. А. (2019). Парранда касалликларини профилактикаси ва даволаш бўйича ТАВСИЯЛАР. *Тошкент-2019*, 21-26.

19. Орипов, А. О., Джаббаров, СА, и Сафаров, Х. А. (2022). ОСНОВНЫЕ ГЕЛЬМИНТОЗЫ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ЖИВОТНЫХ И СКОРОСТЬ ИХ РАСПРОСТРАНЕНИЯ. *Американский журнал ветеринарных наук и исследований дикой природы* , 4 (01), 1-8.

20. Mamatova, Z. B., Nasimov, S. N., Ismatova, R. A., Abduolimov, S., Safarov, X. A., & Ibragimov, U. (2023). KOLIBAKTERIOZNI OLDINI OLISH VA DAVOLASHNI YANGI VOSITALARI. *Educational Research in Universal Sciences*, 2(2 SPECIAL), 708-715.

21. Маматова, З. Б., Насимов, Ш. Н., Ибрагимов, У., Исматова, Р. А., & Сафаров, Х. А. (2022). ПРОФИЛАКТИКА КОЛИБАКТЕРИОЗА ПРОБИОТИЧЕСКИМ ПРЕПАРАТОМ НА ОСНОВЕ ВАС. SUBTILIS. *AGROBIOTEXNOLOGIYA VA VETERINARIYA TIBBIYOTI ILMIY JURNALI*, 255-261.

22. Nasimov, S., Mamatova, Z., Sattorov, J., Safarov, X., & Azimova, D. (2024). Effect of the use of a probiotic Innoprovect on the growth parameters of broiler chickens (Uzbekistan). In *BIO Web of Conferences* (Vol. 95, p. 01035). EDP Sciences.

23. Сафаров, Х. А., & Маматова, З. Б. (2020). НЬЮКАСЛ КАСАЛЛИГИНИНГ ПРОФИЛАКТИКАСИНИ ТАКОМИЛАШТИРИШДА ПРОБИОТИКНИНГ АҲАМИЯТИ. *Интернаука*, (21-3), 67-69.

24. Shuhrat o'g'li, A. K., & Abdurajabovich, S. X. (2024). TOVUQ NEMATODOZLARINI DAVOLASH VA PROFILAKTIKA QILISHNING

KOMPLEKS CHORA-TADBIRLARI. " *Science Shine*" *International scientific journal*, 13(1).

25. Акрамов, К., & Сафаров, Х. (2024). Комплексные меры по лечению и профилактике куриных нематодозов. *in Library*, 2(2), 90-94.

26. Safarov, X. A., & Sh, A. K. (2024). QASHQADARYO VA SURXONDARYO VILOYATLARIDA QO 'YLARIDA GELMINTOZLARINING TARQALISHI. *Yangi O 'zbekiston ustozlari*, 2(29), 258-260.

27. Akramov, K. S., & Safarov, X. A. (2024). RESPUBLIKAMIZNING JANUBIY VILOYATLARIDA CHORVA HAYVONLARINING ASOSIY GELMINTOZLARI VA ULARGA QARSHI KURASHISH. *Interpretation and researches*, 2(18), 15-18.

28. Xurshid, S., & Shuxrat, D. (2024). QO 'YLARNING GELMINTOZLARI VA ULARNING RESPUBLIKAMIZ HUDUDIDA TARQALISHI. *Yangi O 'zbekiston ustozlari*, 2(2), 42-45.

29. Орипов, А. О., Джаббаров, Ш. А., & Сафаров, Х. А. (2023). Моллюскоцидные препараты для профилактики гельминтозов каракульских овец. *Актуальные проблемы пустынного животноводства, экологии и создания пастбищных агрофитоценозов*, 1(1), 318-321.

30. Safarov, K. A. (2023). Seasonal dynamics of helminthiasis in sheep in Uzbekistan.

31. Баратовна, М.З., Наимович, Н.С., Абдураджабович, С.Х., и Кахрамоновна, Ю.М. (2022). Влияние использования пробиотика на основе *Bacillus subtilis* на показатели роста цыплят-бройлеров.

32. Сафаров, Х. А. (2022). РЕСПУБЛИКАМИЗ ШАРҚИЙ ҲУДУДЛАРИДА ҚЎЙЛАР ГЕЛЬМИНТОЗЛАРИНИҲ ТАРҚАЛИШИ. *АГРОБИОТЕХНОЛОГИЯ ВА ВЕТЕРИНАРИЯ ТИББИЙОТИ ИЛМИЙ ЖУРНАЛИ*, 305-307.

33. Сафаров, Х., & Джаббаров, Ш. (2022). Экономический ущерб от гельминтов мелкого и крупного рогатого скота. *Перспективы развития ветеринарной науки и её роль в обеспечении пищевой безопасности*, 1(2), 170-173.

34. Хуршид, С., Одилжон, А., Усмон, К. и Шухрат, Н. Влияние пробиотических препаратов на мясную продуктивность и качество мяса бройлерных цыплят и кроликов. В *FoodBalt 2023: 16-я Балтийская конференция по пищевой науке и технологиям «Традиционное встречается с нетрадиционным в продуктах питания будущего»*, Елгава, [Латвия,] 11–12 мая 2023 г.: сборник тезисов (стр. 112-112).